

Nr 179.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fortsatt utbyggande av tekniska högskolan; given Stockholms slott den 3 mars 1922.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Olof Olsson.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1922.

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHLN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Departementschefen, statsrådet Olsson anför härefter:

Med anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 124 till 1911 års riksdag därom gjorda framställning beslöt nämnda riksdag att för nya byggnader för tekniska högskolan — nämligen byggnad för fysik och elektroteknik, maskinlaboratorium, byggnad för bergsvetenskap,

Fortsatt utbyggande av tekniska högskolan.

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 1 saml. 152 häft. (Nr 179.)

byggnad för centraluppvärmning, observatorium, byggnad för vaktmästare och maskinister samt paviljong för magnetometri, allt enligt Kungl. Maj:ts förslag, ävensom så stor byggnad, som erfordrades för vissa enligt Kungl. Maj:ts förslag i flygeln till huvudbyggnaden belägna lokaler, samt beräknad för årskurser om 150 elever och så planerad, att den ej lade hinder i vägen för vare sig ett längre provisorium för detta elevantal eller en utvidgning, motsvarande ett större elevantal — bevilja till bestridande av kostnaderna för ifrågavarande byggnader med utrustning och inredning samt för terrasseringsarbeten m. m. ett anslag av 4,619,000 kronor samt för påbörjande av berörda byggnadsarbeten därav på extra stat för år 1912 anvisa ett belopp av 300,000 kronor. Vidare medgav riksdagen, att för detta ändamål ett härför erforderligt område av omkring 65,000 kvadratmeter, beläget å en nordnordväst om Sophiahemmet å norra Djurgårdens mark varande plåtå, som begränsades i väster av Riksmarskalksvägen, i öster av Margaretavägen och mot norr av Mellanvägen, finge tagas i anspråk under de närmare villkor, Kungl. Maj:t bestämde.

Av det år 1911 sålunda beviljade anslaget, 4,619,000 kronor, anvisade riksdagen sedermera vartdera av åren 1912 och 1913 ytterligare 750,000 kronor, år 1914 1,000,000 kronor, år 1915 1,400,000 kronor samt år 1916 återstående beloppet 419,000 kronor.

Under ledning av en av Kungl. Maj:t för ändamålet tillsatt byggnadskommitté fortskred arbetet på de nya byggnadernas uppförande så, att dessa förelågo i färdigt skick i slutet av år 1917.

Emellertid var, såsom av det nu sagda framgår, det år 1911 beslutade nybyggnadsföretaget allenast av partiell natur; ett fullföljande av högskolans utbyggande kom till stånd genom beslut av 1916 års riksdag, som på därom av Kungl. Maj:t gjord framställning för uppförande av laboratoriebyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi beviljade ett anslag av 1,128,000 kronor och därav på extra stat för år 1917 anvisade ett belopp av 170,000 kronor. Återstående beloppet anvisades under åren 1917 och 1918 med 500,000 kronor för år 1918 och 458,000 kronor för år 1919. På grund av inträdd prisstegring har riksdagen sedermera för samma ändamål anvisat dels på tilläggsstat för år 1919 ett belopp av 1,100,000 kronor, dels på extra stat för år 1920 ett belopp av 1,123,000 kronor, dels ock på tilläggsstat för år 1920 ytterligare ett belopp av

262,000 kronor. Nybyggnaden för det kemiska laboratoriet är numera fullbordad och har tagits i bruk.

Omfattande nybyggnader för tekniska högskolan hava alltså fullbordats med de utav riksdagen anvisade medlen. Det oaktat återstå ännu åtskilliga arbeten, innan planen för tekniska högskolans fullständiga utbyggnad slutförts. Ännu är en mycket ansevärd del av högskolans verksamhet hänvisad till de gamla lokalerna vid Drottninggatan. Första och andra årskurserna av samtliga fackavdelningar hava nämligen fortfarande den övervägande delen av sin undervisning förlagd till dessa lokaler, varjämte rektorsexpedition, kansli och bibliotek äro därstädes inrymda.

Kravet på ett fullföljande av nybyggnadsarbetet kom till uttryck i högskolestyrelsens skrivelse den 28 augusti 1919, däri styrelsen bland anslagsbehoven för år 1921 upptog frågan om högskolans fullständiga utbyggnad utan att dock därvid framlägga ett fullständigt förslag i ämnet. Sådant fullt utrett förslag avgav emellertid styrelsen sedermera i skrivelse den 23 december 1919, men den långt framskridna tiden medgav då uppenbarligen icke ärendets framläggande för 1920 års riksdag. Härefter gjorde styrelsen i skrivelse den 27 augusti 1920 angående anslagsbehov, avsedda att föreläggas 1921 års riksdag, upprepad framställning i ämnet i anslutning till förenämnda med skrivelsen den 23 december 1919 avgivna förslag.

Nyssberörda förslag hade utarbetats av de senast uppförda högskolebyggnadernas arkitekt professorn E. Lallerstedt i samråd med högskolans lärarkollegium. De föreslagna nybyggnaderna voro dels ett huvudsakligen för första och andra årskurserna avsett H-formigt byggnadskomplex mellan den förut uppförda huvudbyggnaden och kemikum, dels två huvudsakligen för kansli och bibliotek avsedda flyglar mellan nämnda huvudbyggnad och Valhallavägen, dels slutligen ett laboratorium för byggnadsstatik och byggnadsteknik norr om det förut uppförda maskinlaboratoriet. Totalkostnaden för de föreslagna nya byggnaderna jämte planering, utrustning och möblering beräknades komma att uppgå till sammanlagt 6,720,000 kronor. Byggnadstiden ansågs kunna utsträckas till 6 år, åren 1921—1926, varunder kostnaderna skulle på närmare angivet sätt fördelas.

Det ursprungliga förslaget till fortsatt utbyggnad.

Då detta Lallerstedts ursprungliga förslag är grundläggande för hela den senare framkomna utredningen, på vilken jag nu bygger

min framställning, anser jag mig böra något närmare redogöra för detsamma.

Till belysning av min redogörelse torde få tjäna en över den av högskolan disponerade tomten och kringliggande områden uppgjord karts-kiss, vilken tillhör handlingarna i ärendet.

Lallerstedt framhåller till en början de synpunkter och önskemål, som han i sitt förslag velat tillgodose, och anför härom följande:

Det nu föreliggande förslaget avser att, i vad på lokalerna beror, kunna mottaga ett maximiantal ordinarie studerande av 200 i första årskursen, varvid dock iakttagits, att även utrymme härutöver förefinnes för ett 100-tal special- och tillfälliga studerande inalles inom samtliga årskurser, vilket torde med hänsyn till avgång av ordinarie studerande motsvara cirka 800 studerande inom hela högskolan.

I detta sammanhang måste även med styrka framhållas nödvändigheten därav, att vid en högskolebyggnad av ifrågavarande art, där tid efter annan nya läroämnen ovillkorligen måste framkomma eller en kvalitativ förbättring rörande redan befintliga måste företagas, dels inom de olika lokalområdena finnes en utrymmesreserv, dels att i framtiden möjlighet för ytterligare utbyggande finnes. Båda dessa utvidgningsmöjligheter äro vid förslaget uppgörande iakttagna, det första slagets reservutrymmen äro dock av ekonomiska skäl nog så sparsamt tillmätta, det andra slagets åter äro utnyttjade så långt befintlig, tillgänglig mark tillåter.

Biblioteksutrymmet måste avsevärt utvidgas, och har rörande denna fråga av högskolans bibliotekarie upprättats ett fullständigt program, enligt vilket biblioteket borde utföras för att detsamma skulle bliva fullt tidsenligt och värdigt en läroanstalt av högskolans omfattning och art.

Lokalerna för fackskolan för maskinbyggnadskonst och mekanisk teknologi böra genom de nya krav, som, sedan 1906 års program upprättades, uppkommit för undervisningen i denna fackskola och med dessa krav sammanhängande lokalbehov, något ökas.

Av samma orsaker, som ovan anförts beträffande fackskolan för maskinbyggnadskonst och mekanisk teknologi, böra lokalerna för mineralogiska avdelningen något ökas.

Professorerna i byggnadsstatik och byggnadsteknik hava inom kollegiet och sedermera genom särskilda skrivelser påvisat nödvändigheten av att för deras respektive ämnen uppföras nya laboratorielokaler. Dessa lokaler voro enligt 1906 års program icke förutsedda, utan hava laboratorielokaler för byggnadsstatik provisoriskt anordnats i anslutning till lokalerna för materialprovning och i byggnadsteknik i ett mindre källarutrymme, tillhörande arkitekturskolan.

Rörande själva planen för utbyggandet yttrar Lallerstedt här-
efter:

Genom de ökade lokalbehov, som sålunda uppstått, har det blivit omöjligt att placera samtliga lokaler inom den omnämnda byggnadskroppen mellan de nu färdiga byggnaderna och kemiska institutionens nybyggnader.

De största ännu utnyttjade tomtområden, som förefinnas i samband med högskolans nybyggnader förutom nyss nämnda område, äro belägna dels mellan de färdiga byggnaderna och Valhallavägen, dels mellan maskinlaboratoriebyggnaden och Drottning Kristinas väg samt dels i en bergig terräng belägen norr om maskinlaboratoriet.

Såsom av situationsplanen och övriga planer framgår, har undertecknad tänkt sig dessa områden på följande sätt utnyttjade.

I området mellan nybyggnaderna och kemikum hava lokaler för 1:a och 2:a avdelningen samt även en del ritsalar med flera utrymmen, tillhörande 3:e och 4:e avdelningarna, ävensom två vaktmästarbostäder om 2 rum och kök vardera förlagts. I detta byggnadsparti hava huvudtrapporna så ordnats, att i samband med dem en större samlingshall, som kan rymma 200 sittplatser och omkring ett tusental ståplatser, kunnat anordnas. Denna anordning är enligt min åsikt det mest ekonomiska sättet att erhålla en i någon mån tillfredsställande samlingslokal. I övrigt erbjuder under den blidare årstiden anläggningens gårdar ypperliga samlingsplatser.

I två låga flygelbyggnader, belägna å det ovan omnämnda området mellan nybyggnaderna och Valhallavägen, hava i den västra flygeln placerats bibliotekets samtliga lokaler samt dessutom två bostäder för betjäning om 2 rum och kök vardera, samt i den östra flygeln lokaler för kansli, rektorsexpedition, kollegierum och styrelse ävensom bostäder för en 1:e vaktmästare om 3 rum och kök och för en vaktmästare om 2 rum och kök. Dessutom har i denna flygel placerats en större ritsal och ett mindre rum för den elektrotekniska avdelningen. Dessa sistnämnda rum hava hittills varit placerade inom de för den fysiska institutionen avsedda, ännu icke i bruk tagna utrymmena.

Slutligen har laboratoriebyggnaden för byggnadsstatik och byggnadsteknik placerats å omnämnt område norr om maskinlaboratoriet.

Byggnadernas förläggning motiveras i följande ordalag:

Byggnadernas placering kring Polhemsgården torde för ett kompletterande av mitt byggnadsprojektiv vara självfallen och icke behöva någon motivering.

De omnämnda flygelbyggnaderna och desammas placering motiveras dels av nödvändigheten att nu, sedan för högskolan möjligen tillgänglig mark genom tomtupplåtelse till materialprovsningsanstalten och Röda korset blivit ytterst begränsad, även utnyttja området framför högskolan, dels av den från estetisk synpunkt stora önskvärdheten av, att framför högskolan bildas en arkitektoniskt ordnad plats och icke såsom nu denna plats begränsas av östra stationens uppställningsspår och hållplats och Sophiahemmet's omonumentala sköterskehem. Genom beslut av stadsfullmäktige är nu även avgjort, att Milles industrimonument skall uppställas på platsen i fråga.

Här bör emellertid observeras att placeringen av ovan omhandlade flyglar förutsätter dels ett markutbyte mellan Sophiahemmet och högskolan, dels en reglering av Rimbobanans markområden.

Norr om maskinlaboratoriet har undertecknad, såsom av situationsplanen framgår, framdeles tänkt sig en del mindre laboratoriebyggnader placerade. Att den nu planerade laboratoriebyggnaden placeras bland dessa torde även vara självfallet.

Utefter Drottning Kristinas väg söder om maskinlaboratoriet har undertecknad föreslagit, att en försöksränna för skeppsbyggare i framtiden skulle placeras. Till insamlande av medel för denna försöksränna har bildats en förening. Även studentkårens byggnad, vartill medel insamlas, har placerats vid Drottning Kristinas väg söder om försöksrännan.

Alla nu nämnda anordningar rörande dispositionen av området kring högskolans nybyggnader äro uppgjorda i full överensstämmelse med av byggnadsstyrelsen till civildepartementet inlämnade förslag till ordnandet av områdena kring Röda korsets tomt och materialprovningsanstalten samt områdena väster om dessa institutioner.

Lallerstedt yttrar sig slutligen rörande möjligheten till framtida ytterligare utbyggande.

Elektrotekniska och fysiska institutionerna samt arkitekturavdelningen kunna vinna utvidgning i den byggnadskropp, avsedd att uppföras huvudsakligen blott i två våningar, som å planerna är antydd öster om nämnda institutioner. Väg- och vattenbyggnadsskolans samt 1:a och 2:a avdelningarnas lokaler kunna utbyggas i en byggnadskropp även avsedd att uppföras i blott två våningar, belägen öster om dessa lokaler. Kemiska institutionen kan tillbyggas, såsom även av planen framgår, åt öster och väster. Bergsskolan kan vinna utvidgning i två byggnader, belägna väster om nämnda skola. Även gården mellan dessa byggnader, varav den ena är avsedd för större metallurgiska ugnar, är avsedd för bergsskolan. Maskinlaboratoriet kan utbyggas inom en byggnadskropp, belägen söder om detta laboratorium. Fackskolan för maskinbyggnadskonst och mekanisk teknologi har dessutom genom en inbyggd passage förenats med maskinlaboratoriet och kan genom påbyggnad här vinna ökat utrymme. Slutligen har, som även i annat sammanhang är omnämnt, norr om maskinlaboratoriet beretts utrymme för, förutom det redan projekterade laboratoriet i byggnadsstatik och byggnadsteknik, 6 stycken mindre laboratoriebyggnader. För vaktmästarbostäder finnas även tomtplatser reserverade.

Högskolans
styrelse den
23 december
1919.

Styrelsen för tekniska högskolan hemställde i förenämnda skrivelse den 23 december 1919 om avlåtande av proposition till 1920 års riksdag angående fullständigt utbyggande av tekniska högskolan i enlighet med Lallerstedts förslag. Styrelsens i skrivelse den 27 augusti 1920 gjorda, upprepade framställning i ämnet anslöt sig jämväl, såsom redan nämnts, till samma förslag.

Sakkunniga
för vissa
utredningar
rörande Chal-
mers tek-
niska institut.

Med hänsyn till det samband, det ifrågasatta utbyggandet av tekniska högskolan kunde anses äga med frågan om Chalmers tekniska instituts ombildning till en teknisk högskola, infordrades och

blev den 22 oktober 1920 utlåtande i ärendet avgivet av de inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga för vissa utredningar rörande nämnda institut. De sakkunniga uttalade, att de för sin del intet hade att erinra mot de tifrågasatta utbyggnaden av tekniska högskolan och att de ansåge synnerligen önskvärdt, att en sådan utbyggnad måtte kunna fullföljas snarast möjligt.

I ärendet avgav vidare byggnadsstyrelsen utlåtande av den 18 november 1920. Byggnadsstyrelsen, som, i likhet med omförmälda sakkunniga, tillstyrkte förslaget i fråga och som kraftigt underströk, att genom berörda utbyggnad avsevärda lokalutrymmen skulle bli disponibla för andra statsverkets behov, ansåg väl, att, med hänsyn till då rådande byggnadspriser, totalkostnaden borde beräknas höjd till 7,345,000 kronor, men framhöll samtidigt, att under en så långt utsträckt byggnadsperiod som den, varom här vore fråga, väsentliga förändringar i det allmänna prisläget kunde inträffa, som i avsevärd grad inverkade på byggnadskostnaderna. Styrelsen berörde vidare särskilt de tomtfrågor, som uppkommit i samband med byggnadsplanen, och anförde härom:

Byggnadsstyrelsen den 18 november 1920.

Av remisshandlingarna framgår, att tomtförhållandena i den södra delen av det område, som nu är ifrågasatt för bebyggande, icke äro så ordnade, att ett bebyggande kan ske utan efter förändringar beträffande tomtgränserna. Den östra av de ifrågasatta södra flyglarna skulle nämligen komma att delvis uppföras på Sophiahemmets nuvarande mark och den västra delvis på Rimbobanans och delvis på Djurgårdens mark och endast till en mindre del på högskolans område. Det är uppenbart, att dessa två flyglar icke kunna uppföras, förrän dessa tomtförhållanden blivit vederbörligen ordnade. I sin ovan nämnda skrivelse rörande tomt för Röda korset har byggnadsstyrelsen närmare behandlat dessa tomtförhållanden och framlagt förslag till desammas reglering, varför styrelsen icke anser sig här behöva närmare ingå på denna fråga. Såsom framgår av förevarande ärende rörande tekniska högskolans fullständiga utbyggnad, är det emellertid meningen att utsträcka byggnadstiden till sex år och att i första hand utföra byggnaden för 1:a och 2:a avdelningarna, vilken icke beröres av nämnda tomtförhållanden. Under tiden torde ifrågavarande tomtregleringar kunna ske, och alltså utbyggnaden i sin helhet utföras enligt nu föreliggande förslag. Ej heller laboratoriebyggnaden för byggnadsstatik och byggnadsteknik beröres av ovanberörda tomtförhållanden och kan alltså även denna byggnad utföras, innan tomtregleringen ägt rum. Nämnda södra flyglar, biblioteksflygeln och kanslilygeln, borde därför i sista hand komma till utförande, vilket visserligen innebär en modifiering av den uppgjorda byggnadsplanen men enligt uttalande av professorn Lallerstedt icke möter något hinder.

Riksmarskalksäm-
betet och inten-
denten för
kungl. Djur-
gården.

Då det ifrågasatts, att för det tilltänkta fortsatta utbyggandet någon ytterligare del av norra Djurgårdens mark skulle tagas i anspråk, infordrades yttrande i ärendet från riksmarskalksämbetet, som hörde intendenten för kungl. Djurgården C. A. Öhrström, vilken i foljande ordalag avstyrker styrelsens för tekniska högskolan framställning:

Efter verkställd undersökning har det visat sig, att dels för uppförande av flygelbyggnad för bibliotek, dels för Drottning Kristinas vägs framdragande till Valhallavägen — genom den ifrågasatta byggnadens uppförande skulle nämligen den nuvarande trafikleden helt och hållet försvinna — ett avsevärt område tillhörande Stockholm—Rimbo järnvägar skulle komma att erfordras.

I den av Kungl. Maj:t gillade överenskommelsen mellan Djurgårdsförvaltningen och tekniska högskolans byggnadskommitté stadgas bland annat, att Drottning Kristinas väg städse skall hållas för allmän trafik tillgänglig, men omnämnes nu icke med ett ord, huru styrelsen tänkt sig denna synnerligen viktiga fråga ordnad. För uppförande av kanslibyggnaden måste gränsreglering ånyo företagas mot Sophiahemmet, som härigenom skulle förlora ett vackert trädplanterat parkområde, och genom terrasseringsanordningen framför Tessinska gården och kemikumutvidgningen härövanför skulle gränsen för parkområdet, såsom den av riksmarskalksämbetet och Djurgårdsförvaltningen föreslagits, på en betydande sträcka överskridas och en hel del träd behöva nedhuggas; och skulle särskilt kemikumutvidgningen bliva till stor vanprydnad för Margaretavägen och här varande parkområde.

Då det här ifrågasatta förslaget i vissa delar är utförbart, därest ej erforderliga markområden kunna förvärfvas från Stockholm—Roslagens järnvägar, då detsamma i hög grad berör en viktig trafikleds ordnande, då det skulle ofördelaktigt inverka på parkområdet, då i betänkande av särskilt tillkallade sakkunniga angående Djurgårdens bevarande som park framhålles, att upplåtelse för bebyggande eller varje annat ändamål icke vidare måtte äga rum, förrän stadsplan för den trakt, som av upplåtelsen beröres, blivit vederbörligen fastställd, och då genom kungl. brevet den 23 januari 1920 uppdragits åt Djurgårdskommissionen att i samråd med byggnadsstyrelsen och riksmarskalksämbetet uppgöra förslag till trafikleders ordnande å norra Djurgården, får jag vördsamt hemställa, att styrelsens för tekniska högskolan hemställda rörande tekniska högskolans fullständiga utbyggande å norra Djurgården i enlighet med professor Lallerstedts förslag icke måtte vinna riksmarskalksämbetets godkännande.

Riksmarskalksämbetet, vars utlåtande i ämnet är dagtecknat de 29 mars 1921, hemställde, under åberopande av huvudsakligen de utav Öhrström anförda skälen, att Kungl. Maj:t icke måtte finna skäl bifalla styrelsens för tekniska högskolan framställning, i vad den avsåg uppförande av flygelbyggnader å området mellan högskolan och Valhallavägen samt upplåtelse av ytterligare områden å Djurgårdens mark.

Slutligen har styrelsen för Sophiahemmet lämnats tillfälle av-
giva utlåtande i ärendet och har med anledning härav i skrivelse
den 19 april 1921 anfört följande:

Styrelsen
för Sophia-
hemmet.

Av en kartskiss, som av intendenten för Djurgården ställts till styrelsens
förfogande, har styrelsen inhämtat, att för utförande av det föreslagna byggnads-
företaget skulle behöva tagas i anspråk en ganska betydande del av det område,
som genom kungl. brev den 23 december 1910 upplåtits åt Sophiahemmet, och
att en av de föreslagna flyglarna skulle delvis komma att förläggas på denna del
av Sophiahemmets område.

Genom nämnda brev den 23 december 1910 medgav Kungl. Maj:t, att det
av Sophiahemmet då innehavda området finge till hemmet upplåtas, att av det-
samma disponeras, så länge området användes för sitt dåvarande ändamål, i
samband varmed, bland andra villkor, föreskrevs, att Sophiahemmet skulle vara
skyldigt att underkasta sig sådan mindre reglering av gränserna för dess område,
som kunde föranledas av det ordnande av vägarna och trafiklederna i dess när-
het, vartill andra i omgivningen medgivna eller ifrågasatta upplåtelser kunde
giva anledning.

Den förändring av Sophiahemmets område, som förutsättes för genomförande
av det nu ifrågasatta byggnadsföretaget, kan enligt styrelsens mening icke hän-
föras till sådan mindre gränsreglering, som i brevet avses. Denna styrelsens
uppfattning delas av riksmarskalksämberet, vilken myndighet på sin tid själv
givit förslag till avfattningen av nämnda i 1910 års brev intagna villkor.

Av ovanberörda kartskiss synes framgå, att tekniska högskolan ifrågasatt,
att Sophiahemmet skulle såsom ersättning för det område, som skulle avstås, er-
hålla ett annat, längre norrut beläget område av Djurgårdens mark. Detta område
är dock genom sin belägenhet på intet sätt likvärdigt med det, som enligt för-
slaget skulle avstås, och utgöres till en betydlig del av nuvarande landsväg, var-
under en kloakledning från tekniska högskolan är framdragen, vadan dess ord-
nande på ett för Sophiahemmet lämpligt sätt skulle möta betydande svårigheter.

Då det område, som skulle avstås, är ett med vackra träd och buskar plan-
terat område, som på ett tilltalande sätt skiljer Sophiahemmets ålderdomshem
Solhemmet från närmaste trafikled, och då den i byggnadsplanen ingående flygeln
skulle komma att förläggas i en olämplig närhet till Solhemmet, anser sig Sophia-
hemmets styrelse icke kunna avstå sistnämnda område, vare sig med eller utan
det ifrågasatta vederlaget.

På framställning av min företrädare i ämbetet, som ansåg sig
böra understödja det framlagda förslaget till högskolans fortsatta
utbyggande, hemställde Kungl. Maj:t i 1921 års statsverksproposition,
att riksdagen måtte i avbidan på proposition angående fortsatt utbyg-
gande av tekniska högskolan beräkna på extra stat för år 1922 ett
belopp av 1,400,000 kronor, samt i propositionen om tilläggsstat till
riksstaten för år 1921, att riksdagen måtte för samma ändamål be-
räkna ett belopp av 150,000 kronor. I skrivelse till riksdagen den

Kungl. Maj:ts
framställnin-
gar till 1921
års riksdag.

11 mars 1921, nr 210, gav sedermera Kungl. Maj:t riksdagen tillkänna, att den bebådade propositionen icke komme att avlätas till 1921 års riksdag, varför medel icke behövde beräknas å vare sig 1922 års riksstat eller 1921 års tilläggsstat.

Förslag till
fortsatt ut-
byggnad av
den 6 mars
1921.

Efter anmodan av chefen för ecklesiastikdepartementet till högskolebyggnadernas arkitekt professor Lallerstedt att undersöka, huruvida icke någon modifiering kunde vidtagas i den ursprungliga byggnadsplanen, hade Lallerstedt då redan till ecklesiastikdepartementet inkommit med ett av honom utarbetat, den 6 mars 1921 dagtecknat förslag, som ansluter sig till hans tidigare, av mig förut refererade byggnadsplan. Rörande de nu föreslagna inskränkningarna i den tidigare byggnadsplanen och möjligheterna att på ett ändamålsenligt sätt genomföra dem yttrar Lallerstedt i förevarande förslag:

Flygelbyggnaderna mellan den nu uppförda delen av högskolan och Valhallavägen hava uteslutits, detta dels av ekonomiska skäl, dels av den orsaken att vissa regleringsfrågor rörande marken, å vilken dessa flyglar äro belägna, ännu ej äro utredda. Ett sådant uteslutande tillsvidare av dessa byggnader motiveras emellertid även därav, att en av flyglarna innehåller bibliotekslokaler och frågan rörande dessa lokaler kommit i ett nytt läge därigenom, att ingenjörsvetenskapsakademien dryftar ett förslag rörande anordnandet av ett ingenjörsvetenskapligt centralbibliotek, och det då kan ifrågasättas, huruvida icke detta bibliotek och högskolans bibliotek borde sammanföras.

Ett uteslutande tillsvidare av dessa båda flyglar har även föreslagits av byggnadsstyrelsen.

Förutom ovannämnda biblioteksutrymmen inrymma flygelbyggnaderna lokaler för kansli samt en större ritsal m. m. för den elektrotekniska avdelningen ävensom bostad för en 1:e vaktmästare om 3 rum och kök samt två bostäder för vaktmästare, vardera om 2 rum och kök.

I nu föreliggande förslag har för biblioteks-, kanslilokaler och vaktmästarbostäder tillsvidare utrymme beretts inom den H-formiga huvudbyggnaden. Den elektrotekniska ritsalen m. m. torde en tid framåt kunna förbliva å sin nuvarande plats inom den färdiga byggnaden.

Laboratoriebyggnaden för byggnadsstatik och byggnadsteknik har för närvarande ansetts kunna uteslutas, detta på grund av att det synes antagligt att just den mark, varå detta laboratorium placerats, torde bliva den lämpligaste för ett eventuellt ingenjörsvetenskapligt bibliotek, då nämligen utredning rörande denna placeringsfråga antagligen kommer att visa, att detta bibliotek av utrymmesskäl icke kan placeras mellan högskolebyggnaderna och Valhallavägen.

Av ekonomiska skäl har den hall, rymmande 200 sittplatser och 1000 ståplatser, som förefanns i det ursprungliga förslaget, uteslutits. Dock har samma halls yttertak och begränsningsmurar uppförts. Undertecknad har emellertid även

utrett möjligheten av att helt utesluta det byggnadsparti, vari nämnda hall är inrymd. Detta har emellertid icke låtit sig göra, dels därför att en del nödvändiga lokaler stå i så intimt samband med hallen, att densamma icke kan uteslutas, dels därför att, om i en framtid, såsom med ganska stor visshet bliver nödvändigt, denna hall skall uppföras, nu föreslagen anordning blir mera ekonomisk än att nu helt utesluta hallen.

Terassen norr om H-byggnaden ävensom förbindelseleden mellan maskinlaboratoriet och den äldre huvudbyggnaden hava av ekonomiska skäl uteslutits.

Rörande lokalernas för bibliotek och kansli anordnande i H-byggnaden må följande anföras.

Biblioteket är inrymt i östra delen av H-byggnadens bottenvåning, där i föregående förslag ritsal för första årskursens kemister och bergsmän, tentamensrum, professorsrum, samlingar samt reservutrymmen voro belägna. Biblioteket erhåller här ett utrymme, som är tillfyllest till dess omhandlade ingenjörsvetenskapliga bibliotek kan bliva färdigbyggt eller, om detta bibliotek icke kommer till stånd, omnämnda biblioteksflygel kan bliva uppförd. Golvytan av det nu föreslagna biblioteksutrymmet är mer än 3 gånger så stor som det utrymme, vilket nu disponeras av biblioteket i de gamla byggnaderna vid Drottninggatan.

Lokalerna för mekanik, som förut lågo i västra delen av H-byggnadens bottenvåning, äro förflyttade en trappa upp ovanför bibliotekslokalerna. Professor Heuman, som företräder ämnet mekanik, har förklarat sig nöjd med de nu senast föreslagna lokalerna. Ritsalen för tredje årskursens mekaniker har flyttats från västra delen en trappa upp till den östra bredvid mekaniska laboratoriet.

Ritsalar m. m. för första årskursen hava förlagts i byggnadens västra del, kemister och bergsmän i bottenvåningen, arkitekter och väg- och vattenbyggare samt mekaniker, elektrici och skeppsbyggare i våningen en trappa upp. Utrymme har här kunnat vinnas genom uteslutande av en del reservutrymmen, som, när dessa lokaler bliva nödvändiga, kunna tänkas placerade å vinden. De lokaler för samlingar, som förefinnas där nu samlingar för G. H. K.'s ritsal placerats, kunna utan olägenhet placeras å byggnadens oinredda vindar, såsom vid samlingar av ifrågavarande slag praktiseras i den nu färdiga delen av högskolan.

Hörsalen för beskrivande geometri samt tillämpad värmelära och hygien har förlagts där förut hörsalen för mekanik och materiallära placerats, vilken senare åter nu förlägges på den förras plats i östra längan.

Lokalerna för kansli och styrelse hava placerats dels i de rum för rektor och kommittéer, som redan nu förefinnas inom den uppförda delen av högskolan, dels inom lokaler, som kunnat erhållas genom uteslutande av reservutrymmen, för vilka i mån av behov lokaler kunna erhållas å H-byggnadens västra vind. Till kollegierum användes en hörsal intill kanslilokalerna, om ej utrymme därtill på annat sätt kan beredas.

Kostnaderna för byggnadsföretaget beräknades i en förslaget åtföljande, av intendenten i byggnadsstyrelsen K. Bildmark upprättad promemoria uppgå till sammanlagt 4,194,000 kronor.

I en annan till förslaget hörande promemoria betonas Lallerstedt

de fördelar, som skulle vinnas vid ett genomförande av hans förslag, och utvecklar särskilt de olägenheter, som det nuvarande tillståndet orsakar för undervisningsverksamheten vid högskolan.

Utförandet av de nu föreliggande nybyggnaderna är första ledet i de arbeten, som erfordras för utnyttjande av lokalerna vid Drottninggatan, vilka genom det projekterade utbyggandet helt kunna frigöras.

En ej mindre betydelsefull vinst med byggnadsföretagets realiserande är, att ett inom närmaste tiden dock oundvikligen nödvändigt sammanförande av högskolans samtliga lokaler å ett ställe därigenom möjliggöres.

De mest framträdande olägenheterna av skollokalernas uppdelning å två ställen äro följande:

- 1) Högskolans ledning försvåras.
- 2) Tidsutdräkten, som förorsakas av att elever och lärare skola förflytta sig från Drottninggatan till Valhallavägen, är i och för sig mycket hindersam för studierna och understrykes än mer genom svårigheten att upprätta läsordning, då hänsyn till denna tidsutdräkt skall tagas.
- 3) Föreståndarna för de olika fackskolorna, vilka i allmänhet hava all sin undervisning förlagd till 3:e och 4:e avdelningarna d. v. s. till Valhallavägen, stå i allt för ringa kontakt med undervisningen och eleverna i 1:a och 2:a årskurserna, till men för en enhetlig undervisning inom fackskolorna.
- 4) För de elever och lärare, som hava sin huvudsakliga undervisning förlagd till Valhallavägen, är det en tungt vägande olägenhet, att biblioteks- och kanslilokalerna äro belägna vid Drottninggatan.
- 5) Lokalerna för den fysiska institutionen äro nu förlagda vid Drottninggatan, men torde det vara en ofrånkomlig nödvändighet att inom en snar framtid få denna institution flyttad till de redan uppförda lokalerna vid Valhallavägen. Då emellertid undervisningen i fysik tillhör 1:a eller 2:a avdelningen, kan en sådan förflyttning och i samband därmed stående tidsenligt ordnande av denna viktiga undervisningsgren först ske, sedan 1:a och 2:a avdelningarna förflyttats till Valhallavägen.

Ett synnerligen tungt vägande skäl för utbyggandet torde vara, att härigenom kunna i varje årskurs vid högskolan mottagas 200 studerande, d. v. s. 800 studerande inom hela skolan.

Över det sist avgivna förslaget har styrelsen för tekniska högskolan, efter hörande av lärarkollegiet och tekniska högskolans byggnadskommitté, den 6 juni 1921 avgivit infortrat yttrande.

Lärarkollegiet framhåller till en början åtskilliga önskemål beträffande högskolans utbyggande och i samband därmed undervisningens anordnande vid högskolan, därvid kollegiet kraftigt understryker, att åtgärder snarast böra vidtagas för avhjälpan av de svårigheter lokalförhållandena vid högskolan åstadkomma för undervisningsverksamheten. Kollegiet yttrar:

Tekniska
högskolans
lärarkolle-
gium.

Då lärarkollegiet nu genom remissen satts i tillfälle att ånyo yttra sig i frågan, vill kollegiet först och främst begagna sig därav för att ännu en gång på det kraftigaste understryka nödvändigheten av, att någonting göres och göres snart för att avhjälpa de för undervisningen synnerligen menliga förhållanden, under vilka högskolan för närvarande arbetar.

Redan i det yttrande, som kollegiet avgav den 2 januari 1911 över det av särskilda sakkunniga under hösten 1910 utarbetade förslaget rörande uppförande av en del av de för högskolans omorganisation nödvändiga nybyggnaderna, framhöll kollegiet såsom sin mening, att den bästa lösningen av frågan obetingat skulle vara, att det förslag, som utarbetats av 1906 års kungl. kommitté, så snart som möjligt komme till utförande och bleve i sin helhet genomfört. Kollegiet har därmed angivit sin ståndpunkt i fråga om byggnadsbehovet och denna kan kollegiet icke frångå, även om det nu har att med tacksamhet erkänna, att högskolans byggnadsfråga genom 1911 och 1916 års riksdagsbeslut förts stora steg framåt mot sin slutliga lösning.

De nybyggnader, som i enlighet med nämnda riksdagsbeslut uppförts å den för ändamålet upplåtta tomten vid Valhallavägen, innehålla som bekant huvudsakligen laboratorier, hörsalar och ritsalar för 3:e och 4:e årskurserna, varemot 1:a och 2:a årskurserna fortfarande äro kvar i de gamla byggnaderna vid Drottninggatan, där jämväl högskolans rektorsexpedition, kansli och bibliotek äro inrymda.

Kollegiet har för sin del aldrig släppt ur sikte och har vid flera tillfällen med styrka framhållit, att den sålunda genomförda klyvningen av högskolan måste betraktas som en nödfallsåtgärd, då den i flera avseenden medför betydande olägenheter för högskolans verksamhet. Till belysning härav må några erinringar göras.

Den ovan omnämnda uppdelningen efter årskurser var givetvis — då en uppdelning måste göras — den minst olägliga med hänsyn därtill, att studierna under de två första åren i huvudsak äro ägnade åt grundläggande ämnen, under de två sista åter åt egentliga fackämnen. För ett framgångsrikt studium av de senare har inrättandet av nya laboratorier m. m. varit ett oavvisligt krav, som genom förutnämnda riksdagsbeslut nu blivit väsentligen tillgodosett. Emellertid gäller även för de grundläggande ämnena — sådana som matematik, beskrivande geometri, mekanik, fysik m. fl. — att undervisningen är i trängande behov av de förbättringar med avseende å lokaler och undervisningsmaterieell etc., som 1906 års kommitté föreslagit till genomförande i samband med högskolans omorganisation. Dessa förbättringar kunna i de flesta fall icke alls eller endast i ringa utsträckning komma dessa ämnen till del, så länge undervisningen är bunden vid den gamla byggnadens lokaler. Särskilt påfallande är detta i fråga om läroämnet fysik. Lokaler för det tilltänkta nya fysiska laboratoriet förefinnas visserligen inom den redan uppförda huvudbyggnaden vid Valhallavägen, men äro icke inredda och kunna icke före högskolans fullständiga överflyttande tagas i bruk för ändamålet. De fysiska laborationerna äga således fortfarande rum inom den gamla byggnaden vid Drottninggatan i lokaler, som äro föga lämpade härför, då de dels äro för trånga, dels ofördelaktigt placerade i förhållande till varandra, i det de flesta rummen äro genomgångsrum, dels slutligen belägna i närheten till gator, som

trafikeras av tunga fordon. Kollegiet vill vid detta tillfälle på det kraftigaste betona, att inrättandet av ett ändamålsenligt fysiskt laboratorium icke längre kan uppskjutas utan betydande skada för högskolans verksamhet.

Ehuruväl den skedda uppdelningen, som sagt, synes vara så rationell, som omständigheterna medgivit, kvarstår dock det faktum, att för ett flertal ämnen undervisningen är på sådant sätt fördelad över studietiden, att antingen läraren eller de studerande måste arbeta än i de gamla, än i de nya lokalerna och därigenom få sin tid olämpligt splittrad, vilket med högskolans undervisningssystem medför särskilt kännbara olägenheter. Detta gäller i själva verket i fråga om icke mindre än ungefär en tredjedel av högskolans läroämnen, resp. lärarbefattningar. Huru undervisningen i dessa ämnen än ordnas, måste därjämte betydande svårigheter uppstå antingen i fråga om lokaler eller undervisningsmateriell. En dyrbar och skrymmande undervisningsmateriell kan tydligen ej anskaffas i dubbel uppsättning och ej heller forslas fram och tillbaka mellan de på stort avstånd från varandra liggande byggnaderna.

Det torde ej behöva påpekas, att med det organiska samband, som råder mellan undervisningsämnena i var och en av tekniska högskolans särskilda fackskolor, olägenheter av nu angiven art kunna inverka menligt på hela studieresultatet, så att de med utbrytningen avsedda förbättringarna icke komma till full effektivitet.

En blick i högskolans program visar, att undervisningen i en mångfald läroämnen är gemensam för olika fackskolor och olika årskurser och detta i ett mycket stort antal skilda kombinationer, varigenom uppgörandet av en ändamålsenlig timplan i hög grad försvåras. Då nu hänsyn jämväl måste tagas till de olika lokalernas läge, ha dessa svårigheter ytterligare stegrats och i en del fall blivit oöverbärliga, så att mången dyrbar arbetstimme på grund härav måst spolieras.

Den mest betydande olägenheten av de nu rådande förhållandena är måhända bibliotekets stora avstånd från de nya arbetslokalerna. Det var ursprungligen meningen att försöka åstadkomma en klyvning av bibliotekets förråd av böcker och tidsskrifter, så att den rent tekniska facklitteraturen i möjligaste mån skulle kunna tillhandahållas inom de nya lokalerna, under det att den övriga litteraturen och särskilt den, som anknyter sig till de grundläggande ämnena, skulle kvarstanna i den gamla byggnaden. En sådan uppdelning har emellertid visat sig fullständigt omöjlig att genomföra och detta såväl av bibliotekstekniska som av lokala och ekonomiska skäl. Biblioteket är följaktligen fortfarande inrymt i de gamla byggnaderna och är sålunda icke utan stor tidsspillan tillgängligt för de av högskolans lärare och studerande, som måhända vid sina dagliga arbeten allra mest äro i behov av detsamma. Därtill kommer, att biblioteket, såsom ofta framhållits, på grund av sin trångboddhet befinner sig i verkligt nödläge, då böckerna stå i dubbla eller tredubbla rader på hyllorna och arbetsutrymme för de löpande göromålen endast med största svårighet kan beredas. En snar och tillfredsställande lösning av högskolans biblioteksfråga är därför enligt kollegiets mening ett av högskolans för närvarande mest trängande behov.

Slutligen må påpekas, att det stora avståndet mellan högskolans gamla och

nya lokaler givetvis utom i ovan omnämnda fall även på annat sätt medför en avsevärd splittring av arbetstiden både för de studerande och lärarna; exempelvis kan kansliet endast med stor tidsspilla besökas av dem, som hava sina arbetslokaler i de nya byggnaderna.

Det torde böra erinras om, att då vid 1911 års riksdag beslut fattades bl. a. om uppförandet av en del av den nu färdiga huvudbyggnaden, så var det avgörande skälet för medtagande av vissa rit- och hörsalar just att man ville i möjligaste mån undvika en dylik spoliering av lärarnas och de studerandes arbetstid. I propositionen anföres sålunda härom bl. a. följande: »Däremot kunde de för de mekaniska och skeppsbyggerifackskolornas tredje och fjärde årskurser erforderliga rit- och hörsalarna icke förläggas till de ovan anförda laboratoriebyggnaderna, och dessa måste därför anordnas i det mekaniska laboratoriets omedelbara närhet, för att ej elevernas och lärarnas tid allt för mycket skulle splittras».

Att den nuvarande uppdelningen av de särskilda fackskolorna på skilda lokaler i hög grad försvårar fackskoleföreståndarnes viktiga uppgifter att leda och systematisera studierna, är även en synpunkt, som förtjänar beaktande. Med andra ord: den nuvarande klyvningen verkar i många avseenden nedsättande och hämmande på högskolans verksamhet och kollegiet anser det vara sin angelägnaste plikt att göra allt vad på detsamma beror för att snarast möjligt få till stånd en förbättring härutinnan.

Innan kollegiet övergår till en granskning av nu föreliggande utbyggnadsprojekt, vill kollegiet erinra om, att under den senaste tiden tillkommit en omständighet, som står i nära relation till högskolans byggnadsfråga. Från ingenjörsvetenskapsakademien har nämligen utgått ett förslag att inrätta ett ingenjörsvetenskapligt centralbibliotek och har det även ifrågasatts att sammanslå detta med tekniska högskolans bibliotek. Under sådana förhållanden och intill dess denna fråga blir närmare utredd, kan ett definitivt förslag för lösandet av högskolans biblioteksfråga icke framläggas. Men då detta kan komma att dröja en lång följd av år och utgången måste betraktas som oviss, synes det kollegiet nödvändigt att under tiden provisoriska åtgärder vidtagas för avhjälpande av de ovan omnämnda svåraste olägenheterna i fråga om biblioteket; och återkommer kollegiet i det följande till denna sak.

Även i ett annat avseende berör det av ingenjörsvetenskapsakademien väckta förslaget högskolans byggnadsfråga, i det nämligen ett från högskolans sida oeftergivligt villkor för en sammanslagning av dess bibliotek med vilket som helst annat år, att den gemensamma biblioteksbyggnaden förlägges i omedelbar närhet till högskolans arbetslokaler. Härigenom uppkommer således en ny tomtfråga, och en preliminär utredning har givits vid handen, att just den plats, som i det år 1919 inlämnade förslaget avsågs för laboratoriebyggnaden för byggnadsstatik och byggnadsteknik, torde vara bland de mera lämpliga för ifrågavarande biblioteksbyggnad. Även härtill återkommer kollegiet i det följande.

Lärarkollegiet yttrar slutligen beträffande det föreliggande förslaget:

Det senaste, av Lallerstedt utarbetade utbyggnadsförslaget innebär, som ovan nämnts, en högst väsentlig reduktion av 1919 års förslag, i det såväl de båda flyglarna mellan huvudbyggnaden och Valhallavägen som laboratoriebyggnaden för byggnadsstatik och byggnadsteknik blivit uteslutna. För bibliotek och kansli har plats beretts i den till uppförande föreslagna H-formiga byggnadskomplexen, därifrån då i stället andra lokaler, huvudsakligen reservutrymmen, måst uteslutas. För laboratoriebyggnaden har ingen ersättning lämnats.

Det är givet, att kollegiet måste på det livligaste beklaga, att 1919 års förslag icke kunnat i ostympad form genomföras, då detsamma enligt kollegiets mening skulle ha inneburit en synnerligen god och för lång tid framåt tillfredsställande lösning av högskolans byggnadsfråga. Då emellertid såväl statsfinansiella skäl som åtskilliga outredda tomtfrågor m. m. åtminstone för närvarande synas lägga oöverstigliga hinder i vägen härför, anser sig kollegiet böra förorda det föreliggande reducerade utbyggnadsförslaget. Det skulle i alla fall möjliggöra högskolans fullständiga överflyttande till Valhallavägen, inrättandet av ett tidsenligt fysiskt laboratorium samt en, åtminstone provisorisk, lösning av biblioteksfrågan och sålunda väsentligen avhjälpa de ovan omnämnda olägenheterna av de nu rådande förhållandena.

Biblioteket är i detta förslag inrymt i östra delen av H-byggnadens bottenvåning och disponerar där en golvyta av cirka 1,100 m². Då den nuvarande bibliotekslokalen har en golvyta av cirka 300 m², innebär detta således en betydande utvidgning, vilken emellertid, såsom framgår av det ovan anförda, är i högsta grad behövlig. För någon längre tid kan den projekterade bibliotekslokalen icke bli tillräcklig, men torde den kunna fylla sitt ändamål, intill dess biblioteket kan få överflytta till egen byggnad, vare sig med eller utan sammanslagning med annat bibliotek. De därigenom frigjorda lokalerna torde då komma synnerligen väl till pass för andra högskolans ändamål.

Kansliet får till förfogande en golvyta av cirka 320 m² mot nuvarande cirka 220 m², och torde detta vara tillfyllest åtminstone för någon tid framåt.

För lärarkollegiets sammanträden har ingen särskild lokal kunnat beredas, utan få dessa äga rum i någon hörsal. Ehuru en sådan anordning torde vara tämligen enastående ifråga om högskolor av denna rang, anser kollegiet densamma likväl såsom en nödfallsutväg acceptabel, med hänsyn till att efter de nya stadgarnas fastställande kollegiet väl endast tämligen sällan kommer att sammanträda in pleno.

Den i 1919 års förslag upptagna stora trapphallen, som var avsedd att vid behov användas som samlingsplats för högskolans samtliga studenter och lärare, har nu blivit utesluten, dock så att dess yttertak och begränsningsmurar skulle komma till uppförande. Härigenom förefinnes således en möjlighet för eventuell framtida komplettering, i anledning varav kollegiet anser sig kunna finna sig även i denna avprutning.

Den svåraste bristen i det föreliggande förslaget synes kollegiet vara, att laboratoriebyggnaden för byggnadsstatik och byggnadsteknik blivit utesluten. Detta laboratorium är avsett att tillgodose ett både för undervisningen och forskningen synnerligen betydelsefullt ändamål i fråga om ett par av högskolans vik-

tigare läroämnen. Kollegiet anser sig emellertid för närvarande böra avstå från en hemställan rörande denna laboratoriebyggnad, då det med hänsyn till de ovan omnämnda biblioteksbyggnadsplanerna torde böra utredas, om byggnaden eventuellt bör förläggas till annan plats än den i 1919 års förslag avsedda. Så snart sådan utredning verkställts, anser kollegiet sig emellertid förpliktigt att göra framställning om en dylik laboratoriebyggnads uppförande.

Då kollegiet sålunda till fullo ansluter sig till föreliggande reducerade förslag, saknar kollegiet för närvarande anledning att ingå på de av riksmarskalks-ämbetet, intendenten Öhrström och styrelsen för Sophiahemmet berörda tomtfrågorna. Den nu till uppförande föreslagna byggnadskomplexen ligger helt och hållet på den mark, som förut blivit upplåten för högskolans disposition. Förr eller senare torde det väl bli nödvändigt att utbygga högskolan jämväl söderut mellan den nu färdiga huvudbyggnaden och Valhallavägen, men bör detta lämpligen ske först sedan stadsplan för områdena kring högskolan blivit fastställd. Den högre tekniska undervisningen torde få anses representera ett så viktigt statsintresse, att man kan hysa grundad förhoppning om, att högskolans utvidgningsmöjligheter vid ifrågavarande stadsplans fastställande skola bli på ett fullt tillfredsställande sätt tillgodosedda.

Vid jämförelse med 1919 års förslag har kollegiet med tillfredsställelse konstaterat, att inrymmandet av kansliet och biblioteket i den nu till uppförande föreslagna H-byggnaden icke behövt föranleda några mera genomgripande förändringar i den allmänna planordningen av denna byggnad. Om sålunda kansli och bibliotek i en framtid komma att överflyttas till andra byggnader, så kunna de därigenom lediga lokalerna utan några mera dyrbara ändringsarbeten tagas i bruk för de ändamål, som avsågos i nämnda förslag.

Det torde böra påpekas, att då kollegiet nu tillstyrker det föreliggande reducerade utbyggnadsförslaget, så gäller detta tillsvidare endast i fråga om förslagets huvudlinjer och allmänna innebörd. Kollegiet anser sig således icke i detalj bundet av de framlagda planerna utan förutsätter att, under arbetets gång och i samband med ritningarnas utförande i större skala, kollegiet får frihet vidtaga sådana ändringar, som kunna komma att påyrkas av vederbörande lärare eller tjänstemän och som falla inom ramen av det bilagda kostnadsförslaget.

Kollegiet meddelar vidare, att kollegiet med hänsyn till de sjunkande priserna funnit lämpligt infordra nytt kostnadsförslag för den nu ifrågasatta begränsade utbyggnaden. Förslaget, som uppgjorts av förenämnde Bildmark, slutar å ett belopp av 3,620,000 kronor; och hemställer kollegiet om utverkande av proposition till riksdagen om beviljande av nämnda belopp för högskolans fortsatta utbyggnad i enlighet med Lallerstedts senaste förslag. Kollegiet framhåller i sammanhang härmed, att det torde finnas grundad anledning antaga, att byggnadskostnaderna bli icke oväsentligt mindre än vad sålunda beräknats samt att de sprängnings- och grundläggningsarbeten, vilka i stor utsträckning inginge i byggnadsföretaget,

vore synnerligen lämpliga att utföras såsom nödhjälpsarbeten under de närmast följande åren. Vidare erinrar kollegiet om, att den huvudsakligen av högskolan hittills disponerade fastigheten vid Drottninggatan, som kollegiet ansåge sig kunna åsätta ett värde av ungefär fyra och en halv millioner kronor, genom den ifrågasatta utbyggnaden bleve disponibel för andra statliga ändamål.

Approximativ kostnadsutredning.

Den av Bildmark uppgjorda kostnadsutredningen, som är daterad den 20 maj 1921, är av följande lydelse:

Byggnadsarbeten.

Byggnader för 1:a och 2:a avdelningarna m. m. belägna kring Polhemsgården (47,675 m ³ à 45 kronor = 2,145,375 kronor), varvid dock avdrag göres emedan endast stommen för väggar och yttertak till stora samlingshallen beräknas att utföras, men tillägg beräknas för 2:e vaktmästarbostäder c:a	kronor 2,100,000: —
Tillbyggnad till maskinlaboratoriet i. o. f. ångpannecentral, c:a	» 60,000: —
Påbyggnad och förändring för utvidgning av mineralogiska institutionen, ävensom inredning av ateljéer för frihandsteckning jämte fullbordande av fysiska institutionens lokaler och större laboratoriet i bergsskolan m. m. inom gamla byggnaden, c:a	» 140,000: —

Övriga arbeten och omkostnader.

Inre och yttre värme-, gas-, vatten- och avloppsledningar, jämte ritningar och kontroll för desamma, enligt utredning av ingenjör Theorell	» 298,000: —
Inre och yttre elektriska belysnings- och kraftledningar, jämte ritningar och kontroll för desamma, enligt utredning av ingenjör Blomqvist	» 91,000: —
Byggnadsområdets avsprängning, planering och plantering, ävensom vägar och yttre kulvertar	» 150,000: —
Ritningar, arbetsledning och kontrollarvoden för byggnads-, planerings- och planteringsarbeten, ävensom administrationskostnader	» 190,000: —
Oförutsedda utgifter	» 216,000: —
Inventarier till samtliga byggnader, förslagsvis	» 220,000: —
Utrustning till fysiska institutionen, förslagsvis	» 130,000: —
Utrustning till laboratoriet i mekanik, enl. tidigare beräkning	» 25,000: —

Kronor 3,620,000: —

Reservationer inom kollegiet.

I en till kollegiets skrivelse fogad reservation har professorn i byggnadsstatik vid högskolan C. Forssell — med instämmande av professorn i geodesi P. E. Fagerholm — givit uttryck åt en från

kollegiets majoritet avvikande mening, i huvudsak gående ut på en vidsträcktare tillämpning än i Lallerstedts förslag av systemet med förläggande av undervisningen i de olika ämnena till särskilda paviljonger.

Jag skall söka att i korthet referera huvudpunkterna av ifrågasvarande reservation.

Forssell påpekar, att högskolans hittills skedda utbyggnad utförts i form av sammanhängande längor, huvudsakligen anordnade efter korridorsystem och grupperade kring gårdar, vilka förefalla Forssell hava haft ett dominerande inflytande på byggnadskomplexets gestaltning. Detta byggnadssätt anser Forssell olämpligt, enär det enligt hans mening lägger hinder i vägen för att sedermera erforderliga tillbyggnader, utvidgningar och nyanläggningar skola kunna ske på ett ekonomiskt sätt och utan störande inverkan på arbetet inom högskolans övriga institutioner. Paviljongsystemet åter, vilket innebär att varje institution inrymmes i en särskild för densamma avsedd byggnad, möjliggör ett ändamålsenligt om- eller tillbyggande allt efter de olika institutionernas krav. Såsom en förutsättning för paviljongsystemets genomförande synes emellertid Forssell räkna med att den enligt 1918 års riksdags beslut åt Röda korset upplåtna tomten invid högskoleområdet reserveras för högskolans behov.

Forssell anser, att hittills uppförda byggnader, speciellt de för fackskolorna M., S., V och A. avsedda, böra upplåtas för 1:a och 2:a årskurserna, samt att förslag bör utarbetas till uppförande enligt paviljongsystem av institutionsbyggnader för de avdelningar, som genom nyssnämnda åtgärd skulle bliva utan lokaler. I samband härmed bör en allsidig utredning göras om lokalbehovet och dess tillfredsställande vid åtskilliga av Forssell förebådade nya institutioner. Slutligen må nämnas, att Forssell synes anse den föreslagna H-byggnaden vara en lämplig förläggningsplats för ett ingenjörsvetenskapligt bibliotek, om vars upprättande i förening med högskolebiblioteket framställning i annat sammanhang gjorts hos Kungl. Maj:t. Forssell anvisar dock även såsom möjliga utvägar, dels att placera det ingenjörsvetenskapliga biblioteket norr om nuvarande maskinlaboratoriet, dels ock att låta högskolans bibliotek kvarstanna å dess nuvarande plats inom byggnaderna vid Drottninggatan, till dess nybyggnad för ett eventuellt ingenjörsvetenskapligt bibliotek står färdig.

Sedermera har Forssell i en till mig överlämnad, den 5 januari 1922 dagtecknad promemoria, vilken återfinnes bland handlingarna till detta ärende, något närmare utvecklat sin kritik av det föreliggande förslaget och sökt klargöra, efter vilka riktlinjer enligt hans mening ett fortsatt utbyggande av högskolan borde ske.

Professorn i vattenbyggnadslära W. Fellenius har reserverat sig mot kollegiets beslut under framhållande att platsen för den östra längan av den tillstyrkta H-formade byggnaden bort reserveras för laboratorier för fackavdelningen för väg- och vattenbyggnad. Nämnda

fackavdelnings nuvarande lokaler kunna, enligt Fellenius' mening, i en framtid lämpligen övertagas av den mekaniska fackavdelningen för utvidgning av dess laboratorier.

Tekniska hög-
skolans bygg-
nadskom-
mitté.

Tekniska högskolans byggnadskommitté tillstyrker i sitt den 2 juni 1921 dagtecknade yttrande i följande ordalag Lallerstedts förslag:

Kommittén finner att ett fortsatt utbyggande bör så inriktas, att därigenom vinnes dels ett sammanförande snarast möjligt av samtliga undervisningslokaler till Valhallavägen, varigenom ävenledes ernås att högskolans nuvarande tomt och lokaler vid Drottninggatan frigöras för annat statsändamål, dels ock att de utbyggnader, som nu verkställas, icke föregripa ett slutligt utbyggande av högskolan, som är beroende på såväl ännu icke utredd fråga rörande markförvärv i samband med högskolans nuvarande tomt som ock frågan om anordnande av ingenjörsvetenskapligt bibliotek i förening med högskolans bibliotek.

Då det föreliggande förslaget, som endast omfattar byggnadskomplexets kärnpunkt, byggnaderna kring Polhemsgården, vilka, såsom utgörande ett organiskt led i centralbyggnadernas fullbordande, under alla omständigheter måste komma till utförande, fullständigt tillgodoser de här ovan uppställda fordringarna, anser sig kommittén böra tillstyrka detsamma.

Det föreliggande förslaget innebär med avseende å den H-formiga byggnaden i huvudsak blott den ändring av det förslag, varom kommittén förut yttrat sig, att i denna centrala byggnad förutvarande reservlokaler tagits i anspråk för inrymmande tills vidare av högskolans bibliotek och kansli, vilket synes vara ekonomiskt förmånligt, och varigenom möjlighet även beredes att avvakta tillfredsställande lösning av såväl tomtfrågan jämte den därmed sammanhängande frågan om paviljonger för olika ändamål, som ock frågan om anordnande och förläggning av ingenjörsvetenskapligt bibliotek.

Kommitterade rikta sig härefter mot reservanterna:

Kommittén vill även framhålla, att den finner lämpligast att i den H-formiga byggnaden placeras huvudsakligen lokaler för 1:a och 2:a avdelningarna och icke såsom av reservanter inom lärarkollegiet alternativt föreslås det ingenjörsvetenskapliga biblioteket. Ett bibliotek skall, om det slutgiltigt planeras, så ordnas, att det kan stå under utbyggnad under oberäknelig framtid, och bör sålunda icke förläggas i centrum av ett byggnadskomplex. Ej heller torde vara lämpligt att i detta högskolebyggnadernas centrum placera ett åtminstone delvis för högskolans huvudändamål främmande bibliotek, vartill även allmänheten skall hava tillträde.

Kommittén anser sig även böra bestämt avstyrka, att 1:a och 2:a avdelningarnas lokaler placeras där rit- och hörsalar för 3:e och 4:e avdelningarna nu äro belägna, varigenom endast kostnadsökning skulle uppstå.

Beträffande härefter det likaledes reservationsvis framlagda förslaget om flyttning av vattenbyggnadslaboratoriet med därtill hörande dyrbara vattenränna får kommittén, med erinran därom att det föreliggande reducerade utbyggnadsförslaget utarbetats i uttryckligt syfte att i möjligaste mån nedbringa kostnaderna och att laboratoriet ifråga jämte rännan i sitt nuvarande skick anordnats i sam-

förstånd med institutionsföreståndaren (reservanten) själv, såsom sin mening uttala, att samma förslag, som skulle medföra avsevärd kostnadsökning, ej bör vinna godkännande.

Kommitterade förorda slutligen, att den erforderliga byggnadskostnaden, 3,620,000 kronor beviljas att utgå under nedannämnda år med följande belopp:

år 1922	kronor	50,000:—
» 1923	»	700,000:—
» 1924	»	1,000,000:—
» 1925	»	935,000:—
» 1926	»	935,000:—

Summa kronor 3,620,000:—

Tekniska högskolans styrelse hemställer i sitt omförmälda utlåtande den 6 juni 1921 om proposition till riksdagen i enlighet med lärarkollegiets förslag ävensom att byggnadskostnaden måtte fördelas på sätt av byggnadskommitterade föreslagits. Styrelsen anför vidare:

Styrelsen för
tekniska hög-
skolan den 6
juni 1921.

Det nu föreliggande byggnadsförslaget tillgodoser, ehuru på grund av den ekonomiska ställningen avsevärt reducerat, dock de för det närvarande mest tränande behoven ifråga om högskolans verksamhet och anpassar sig med avseende på framtida behov och möjligheter på ett lyckligt sätt efter den svävande tomtfrågan. Att, såsom ett par reservanter i kollegiet föreslagit, nu börja omlägga den av Kungl. Maj:t gillade och hittills följda byggnadsplanen och till betydande kostnader flytta redan färdigställda laboratorier, har styrelsen ej ansett nödigt att upptaga till utredning.

Byggnadsstyrelsen har härefter i yttrande den 17 november 1921 förklarat sig icke hava för sin del funnit något att erinra mot det föreliggande förslaget.

Byggnads-
styrelsen den
17 november
1921.

I anledning av frågan rörande möjligheten att med till arbetslöshetens lindrande beviljade medel utföra en del förberedande arbeten vid de ifrågasatta nybyggnaderna har Lallerstedt på min anmodan till ecklesiastikdepartementet inkommit med en den 8 december 1921 dagtecknad promemoria.

Promemoria
av Lallerstedt
den 8 decem-
ber 1921.

Lallerstedt beräknar nu den totala byggnadskostnaden till 3,077,000 kronor.

Såsom skäl för minskningen i den beräknade kostnadssumman anför Lallerstedt, att då nuvarande arbetsavtal inom byggnadsfacken utgå den 31 mars 1922, och nya arbetsavtal komma att träffas, ävensom en stabilisering i de för olika material sinsemellan mycket opropotionerliga priser torde kunna förväntas, en

avsevärd minskning i byggnadskostnaderna kan motses, vilken reducering Lallerstedt finner sig kunna beräkna till ungefär 15 procent.

Vad beträffar möjligheten att i viss utsträckning anordna nybyggnadsarbetena såsom nödhjälpsarbeten anför vidare Lallerstedt:

Då det från ekonomisk synpunkt är av vikt att så stor del som möjligt av å byggnadsplatsen erhållen sprängsten för undvikande av en kostsam borttransportering därstädes förarbetas, d. v. s. hugges till sockelsten, kantsten, trappsten, krossas till makadam eller singel eller lägges i enkla terassmurar, kan det anses lämpligt, att de egentliga grundläggningsarbetena ej börja förr än våren 1923. Den såmedels vunna tiden möjliggör nödhjälpsarbeten i stor utsträckning. Dessa kunna naturligtvis börja redan 1922. För utförandet av utrednings- och ritarbeten kan även den vunna tiden väl utnyttjas.

De nödhjälpsarbeten, som kunna ifrågakomma, äro av två olika slag; främst arbeten, som genom arbetslöshetskommissionens försorg kunna utföras direkt å byggnadsplatsen, varigenom där arbete för arbetslösa beredes, men vidare torde det ej vara helt uteslutet, att arbetstillfällen kunna beredas olika yrkesgrupper och betryckta industrier stödjas genom materialbeställningar av olika slag.

Arbeten tillhörande den första kategorien, vilka kunna utföras, äro:

1) Å den plats, där den nu föreslagna utbyggnaden av högskolan är avsedd att förläggas, mellan den först uppförda byggnadskomplexen och kemikum, förefinnes en gråstensmassa uppgående till cirka 6,500 m³ att bortsprängas. Detta är naturligtvis ett synnerligen lämpligt nödhjälpsarbete.

2) Den gråstensmassa, som skall bortsprängas, är delvis uppfylld av förklyftningar. Efter dessa förklyftningar bildas släta ytor, synnerligen lämpliga till sockelsten och terassmurar. Sockel, utförd av sten med dessa, av naturen bildade jämförelsevis släta sprickyor, blir synnerligen billig och även från utseendesyndpunkt tilltalande. För en sådan sockelstens färdigställande tarvas blott en kanthuggning. Även detta arbete är ett synnerligen lämpligt nödhjälpsarbete.

3) Makadam och singel kan krossas på byggnadsplatsen, ävenså kan kantsten och granittrappsteg huggas.

4) En del mycket enkla terassmurar kunna även utföras av sprängsten och i punkt 2 nämnda kanthuggna sten.

Arbeten tillhörande den andra av de ovan nämnda kategorierna, vilka möjligen kunna beställas, äro:

1) Kalksten till korridorolv.

2) Fasadtegel och murtegel.

3) Då såväl innerdörrar som fönsterkarmar i stor utsträckning bliva av samma typ som i den färdiga delen av högskolan, låter det sig även göra att beställa dessa. Ett skäl, som kan tala för en sådan beställning, förutom att arbetstillfällen beredas, är, att samtliga snickerifabriker nu leverera snickerier för synnerligen moderata priser.

Frånsett vad som av de till nödhjälpsarbeten anslagna medel kan komma att användas för förut angivna arbeten finner Laller-

stedt, att under åttonde huvudtiteln skulle för förra halvåret 1923 behöva anvisas ett belopp av 100,000 kronor. Nämnda belopp skulle enligt en beräkning av Lallerstedt förslagsvis användas på följande sätt:

Byggnadsritningar ävensom ritningar rörande vatten, avlopp och värme, avseende hela utbyggnaden, samt kontrollantarvode rörande grundläggningen	kronor	20,000
Utbetalningar för grundläggningsarbeten (dessa arbeten äro avsedda att börja våren 1923)	»	75,000
Administrationskostnader m. m.	»	5,000
	Summa kronor	100,000

Professorerna Forssells och Fagerholms avvikande mening rörande det lämpligaste sättet för högskolans fortsatta utbyggande har av Lallerstedt utförligt bemötts i en den 14 februari 1922 till ecklesiastikdepartementet ingiven promemoria. Beträffande innehållet i denna promemoria får jag hänvisa till handlingarna i ärendet; jag vill dock nämna, att Lallerstedt påpekar, att hans förslag utarbetats enligt systemet: en huvudbyggnad, grupperad kring olika gårdar samt, så långt tomtutrymmet medgiver, däromkring placerade friliggande byggnader d. v. s. det av Lallerstedt tillämpade systemet är i den utsträckning, förhandenvarande omständigheter medgiva, just det system, som Forssell och Fagerholm förorda.

Promemoria
av Laller-
stedt den 11
februari 1922.

Det Lallerstedtska förslaget har i allo vunnit anslutning av kommunikationsdepartementets byggnadsfullmäktige professoren H. Kreüger, vilken den 18 februari 1922 avgivit infortrat yttrande i ärendet. Kreüger gendrivar och reservanternas skiljaktiga meningar; för denna del av hans yttrande anser jag dock ej nödigt att här redogöra utan inskränker mig till att återgiva vad Kreüger uttalat rörande det begränsade byggnadsförslaget i allmänhet. Han anför härutinnan:

Kommunikationsdepartementets byggnadsfullmäktige.

Förslaget innebär en avsevärd minskning av 1919 års förslag till utbyggnad, i det att särskild byggnad för kansli och bibliotek utgått liksom även laboratoriebyggnad för byggnadsteknik och byggnadsstatik.

Genom dessa minskningar reduceras byggnadskostnaderna avsevärt.

Det nu framlagda förslaget till utförande av en i plan H-formad byggnad för inrymmande av de nu vid Drottninggatan förlagda 1:a och 2:a avdelningarna samt för åstadkommande av provisoriskt utrymme för biblioteket synes mig utgöra en lämplig och ekonomisk lösning av byggnadsproblemet. Något slöseri med utrymmen och materialier kan ej sägas föreligga och byggnaderna ansluta sig på ett lämpligt sätt till redan befintliga byggnader. Genom byggnadens för-

läggning finnes plats för framtida utvidgning inom tomtområdet, speciellt för de särskilt framhållna paviljongerna för laboratorier.

Genom förslaget vinnes undervisningens samlande på ett ställe, bibliotekets förflyttning samt till synes välbehövt uppskov för lösande av biblioteksfrågan i samband med det från ingenjörsvetenskapsakademien tagna initiativet till tekniskt centralbibliotek. Vidare frigöras de värdefulla tomterna vid Drottninggatan, och arbeten för minskande av arbetslösheten kunna snart påbörjas.

Jag får således för min del förorda ett tillstyrkande av byggnadernas utförande enligt den generalplan, som framlagts av högskolans styrelse. Kostnaderna torde böra beräknas till 3,100,000 kronor.

Departement-
schefen.

Jag har i det föregående lämnat en utförlig redogörelse för den förevarande byggnadsfrågans läge och de uttalanden i ärendet, som gjorts av vederbörande myndigheter, alltsedan framläggandet i december 1919 av det första, av professor Lallerstedt utarbetade förslaget till fortsatt utbyggnad. Vidkommande till en början behovet av det snara fullföljandet av tekniska högskolans utbyggande erinrar jag om, hurusom i detta hänseende samstämmighet råder mellan så gott som alla, vilka yttrat sig härutinnan. Från högskolans sida har på det kraftigaste framhållits de olägenheter, som de nuvarande lokala förhållandena vålla för undervisningen, ävensom de fördelar, som komma att utvinnas jämväl genom ett utbyggande i den begränsning, som senast föreslagits. Högskolans myndigheter hava även förklarat sig kunna med hänsyn till undervisningen åtnöjas med det nu framlagda förslaget. I avseende å nu nämnda synpunkter tillåter jag mig hänvisa till ovan återgivna uttalanden såväl av Lallerstedt i hans tidigare förslag till utbyggande, senast i förslaget den 6 mars 1921, som av högskolans lärarkollegium och styrelse. Mot de uttalanden, som härvidlag gjorts, har jag icke kunnat finna någon saklig erinran utan instämmer jag till fullo i desamma. Ett ytterligare skäl till byggnadsfrågans snara lösning, som jämväl från åtskilliga håll andragits, ligger i önskvärdheten, från statens synpunkt sett, att de av högskolan nu disponerade lokalerna vid Drottninggatan så fort som möjligt bliva disponibla för andra statliga ändamål. Denna synpunkt anser jag böra tilläggas den största vikt. Behovet av förbättrade lokaler för åtskilliga statens verk och inrättningar synes mig i stort sett vara så trängande, att jag finner fullgod anledning föreligga att förorda åtgärder för undanröjande av ett tillstånd, som undandrager staten möjligheten att inom närmaste tiden effektivt utnyttja den värdefulla fastigheten vid Drottninggatan.

Vad särskilt ecklesiastikdepartementets verk och inrättningar beträffar äro åtskilliga av desamma förlagda inom trånga och mindre ändamålsenliga lokaler. Jag erinrar om att Kungl. Maj:t på min framställning föreslagit den nu församlade riksdagen att bevilja medel till ändrings- m. fl. arbeten vid tekniska högskolans gamla byggnad för den kemiska fackskolan för att därstädes bereda lokaler åt farmaceutiska institutet. Nämnda förslag måste emellertid tills vidare anses innebära endast ett provisorium. För att den välbelägna fastigheten skall kunna utnyttjas på det mest ändamålsenliga sätt synes det vara lämpligt, att den tillgodogöres enligt en för samtliga byggnader å densamma uppgjord plan. Utredning härom torde icke kunna äga rum, förrän beslut fattats, som giver vid handen den ungefärliga tidpunkten, då tekniska högskolan kan tänkas vara i sin helhet avflyttad från lokalerna vid Drottninggatan.

Jämväl i fråga om den reviderade planen för utbyggandet råder i stort sett enighet mellan de hörda myndigheterna. Den i december 1919 av Lallerstedt framlagda planen innebar ett fullföljande av de tidigare uppgjorda riktlinjerna för tekniska högskolans fortsatta utbyggande. Mot denna plan uttalade sig riksmarskalksämberet och styrelsen för Sophiahemmet under åberopande av de svårigheter, som vållas av vissa olösta tomtfrågor. Enligt den begränsning, som den ursprungliga planen sedermera undergått, behöva emellertid de tvistiga tomtområdena icke tagas i anspråk för utbyggnaden. Tomtfrågan torde alltså för denna gång utan vidare kunna avföras från handläggningen av detta byggnadsärende.

I detta sammanhang anser jag mig böra betona, att den begränsade byggnadsplanen icke avser ett utbyggande av högskolan för ett större antal elever än som förutsattes *såsom det normala* i 1911 års riksdagsbeslut men att dock vid planens uppgörande man tagit sikte på möjligheterna att *provisoriskt* kunna bereda plats för ett större elevantal. Denna åtgärd måste ses i belysningen av det förhållandet, att Kungl. Maj:t, efter av telegrafstyrelsen, järnvägstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, riksföreningen för landsbygdens elektrifiering, svenska teknologföreningen samt ett antal andra tekniska föreningar och ingenjörsklubbar gjorda framställningar om åtgärder för avhjälpande av rådande brist på högskolebildade ingenjörer, genom beslut den 25 april 1919 medgivit, att, utöver det antal elever, som jämlikt Kungl. Maj:t beslut den 12 maj 1916 får mottagas i hög-

skolans första årskurs, eller 150, må, under villkor att därigenom ej särskild kostnad vållas statsverket, från och med höstterminen 1919 tills vidare vid varje läroårs början i första årskursen intagas det mindre antal elever, som med hänsyn till befintliga lokaler, undervisningsmateriell och lärarkrafter samt utan skada för undervisningen i övrigt prövas kunna erhålla en fullgod utbildning för avläggande av avgångsexamen vid högskolan.

Mot byggnadsplanen hava uttalat sig professorerna Forssell och Fagerholm. Deras reservation utmynnar i en hemställan om undanskjutande tills vidare av hela byggnadsplanen samt avvägbringande av en utredning, gående ut på ett fortsatt utbyggnade av högskolan i enlighet med det s. k. paviljongsystemet. Reservanternas hava bemötts såväl av styrelsen för tekniska högskolan och byggnadskommittén som av Lallerstedt och kommunikationsdepartementets byggnadsfullmäktige professorn H. Kreüger. Vad som anförts gent emot reservanternas förslag synes mig vara så tungt vägande, att jag icke finner mig hava anledning taga någon hänsyn till reservationen. De nya byggnader, till vilka medel av riksdagen anvisats, hava, sedan de tagits i bruk, visat sig vara fullt ändamålsenliga. Det nu föreliggande av myndigheterna förordade förslaget innebär, såsom Lallerstedt påvisat, även det ett tillämpande av det utav Forssell så varmt förordade paviljongsystemet, i den mån detta med hänsyn till tillgängligt tomtutrymme och övriga förhandenvarande förhållanden kan äga rum. Gentemot Lallerstedts förslag till utbyggnad hava reservanternas icke heller kunnat uppställa någon annan genomförd plan till utbyggnad. Jag vill dessutom framhålla, att reservanternas projekt synes kräva ett betydligt större tomtutrymme än det, som för tekniska högskolans del kan vara att påräkna. Med anledning av vad Forssell anfört rörande den åt Röda korset avsedda tomten invid högskolan må i detta sammanhang nämnas, att, enligt Kungl. Maj:ts beslut den 17 februari 1922, gjorda framställningar i syfte att berörda upplåtelse icke måtte komma till stånd, ej lett till någon rubbning av tomtupplåtelsen åt Röda korset.

Den reviderade byggnadsplanen avser, såsom av det föregående inhämtas, utförande av den förut omförmälda H-byggnaden ävensom, i samband härmed, vissa ändringsarbeten å redan befintliga byggnader. Såvitt de framlagda beskrivningarna över den nya byggnadens disposition samt i ärendet företedda skissritningar giva vid han-

den, synes planen vara uppgjord under omsorgsfullt iakttagande, att alla utrymmen utnyttjas på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. Den förefaller mig alltså kunna i sina huvuddrag godkännas såsom riktlinje för högskolans fortsatta utbyggande. Givetvis förutsätter jag, att, innan detta fortsatta utbyggande tager sin början, fullständiga huvudritningar uppgöras och efter vederbörande myndigheters hörande underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Liksom vid framläggandet av övriga byggnadsförslag inom åttonde huvudtiteln, har jag även vid denna fråga låtit mig ledas av min önskan att underlätta möjligheten till beredande av nödhjälpsarbeten och befordra ett ekonomiskt resultat av dessa arbeten. Detta önskemål har givit mig anledning infordra förberörda den 5 december 1921 dagtecknade promemoria av Lallerstedt. Mot vad Lallerstedt i ämnet föreslagit har jag i och för sig intet att erinra. Huruvida det kan i allo genomföras, är åter vanskligt att nu bedöma. Några svårigheter torde väl icke komma att möta mot att, från arbetslöshetsanslaget erhålla medel för utförande av sådana arbeten, som genom arbetslöshetskommissionens försorg kunna utföras direkt å byggnadsplatsen. Vad åter angår de i Lallerstedts promemoria omnämnda arbeten, som skulle utföras genom statsbeställningar hos vissa industrier, lär det, så vitt nu kan bedömas, vara mera än osäkert, huruvida medel för ändamålet kan beredas från arbetslöshetsanslag, som må komma att anvisas av innevarande riksdag. Jag vill emellertid framhålla, att de arbeten av ifrågavarande slag, vilka angivas i Lallerstedts promemoria, icke med nödvändighet behöva komma till utförande redan under förra halvåret 1923.

Den möjlighet, som förefinnes, att för utbyggnaden använda till nödhjälpsarbeten anslagna medel, har ytterligare komplicerat beräkningen av den erforderliga anslagssumman, vilken beräkning är försvårad redan på grund av den rådande osäkerheten i prisläget, enkannerligen på arbetsmarknaden. Även om man med visshet torde kunna förutse, att en avsevärd nedsättning kan äga rum i det av Lallerstedt sist beräknade anslagsbehovet, 3,077,000 kronor, i vilket belopp ingå även kostnaderna för sådana arbeten, som kunde tänkas utförda såsom nödhjälpsarbeten, har jag icke funnit mig kunna för närvarande stanna vid något bestämt kostnadsbelopp för hela den föreslagna byggnaden utan inskränker mig till att föreslå uppförande å extra stat för förra halvåret 1923 av det utav

Lallerstedt i nyss berörda promemoria angivna beloppet 100,000 kronor, vilket, såsom förut antytts, beräknats vara behöfligt under nämnda tid, oavsett eventuellt bidrag från nödhjälpsanslaget. Det är att hoppas att, när förnyat anslagsäskande för nybyggnadens fortsättning blir erforderligt, förhållandena så pass stabiliserats, att en tillförlitlig beräkning av den totala byggnadskostnaden ävensom förslag till fördelning av kostnadssumman å de särskilda byggnadsåren kan framläggas för riksdagen. Tills vidare torde man kunna utgå ifrån, att utbyggnaden kan komma att utföras under åren 1923—1926.

Under åberopande av min föregående framställning hemställer jag alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till fortsatt utbyggande av tekniska högskolan i huvudsaklig överensstämmelse med det av mig förut omförmälda, av professor E. Lallerstedt den 6 mars 1921 uppgjorda förslaget med tillhörande ritningar och beskrivning anvisa på *extra stat* för tiden 1 januari—30 juni 1923 ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gösta Neuendorff.